

SURXONDARYO VILOYATI IQTISODIY SALOHIYATI

Musayeva Hosila

**Termiz davlat universiteti, Tabiiy fanlar fakulteti,
Geografiya ta'lim yo'nalishi, 2-kurs, 124-guruh talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.21186773>****Annotatsiya.**

Ushbu maqolada Surxondaryo viloyatining iqtisodiy salohiyati, jumladan uning tabiiy resurslari, qishloq xo'jaligi, sanoat tarmoqlari, foydali qazilma boyliklari, turizm imkoniyatlari hamda mehnat resurslaridan foydalanish masalalari tahlil qilingan. Viloyatning geografik joylashuvi, iqlim sharoiti va tuproq resurslari uning iqtisodiy rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi yoritilgan. Shuningdek, mintaqadagi iqtisodiy salohiyatdan to'liq foydalanish yo'lidagi muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar:

Surxondaryo viloyati, iqtisodiy salohiyat, tabiiy resurslar, qishloq xo'jaligi, sanoat, foydali qazilmalar, turizm, mehnat resurslari, mintaqaviy rivojlanish.

Kirish

Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasining barcha hududlarida, jumladan Surxondaryo viloyatida ham ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga katta e'tibor qaratilmoqda. Har bir mintaqaning o'ziga xos tabiiy-iqtisodiy salohiyati mavjud bo'lib, undan oqilona va samarali foydalanish mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishida muhim ahamiyat kasb etadi. Surxondaryo viloyati o'zining qulay geografik joylashuvi, boy tabiiy resurslari, unumdor tuproqlari va serquyosh iqlimi bilan respublikamizning eng katta iqtisodiy salohiyatga ega mintaqalaridan biri hisoblanadi.

Viloyat hududi Amudaryo va uning irmoqlari havzasida joylashgan bo'lib, janubda Afg'oniston, g'arbda Turkmaniston davlatlari bilan chegaradosh. Bunday geosiyosiy joylashuv viloyatning tashqi iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish, xalqaro savdo va tranzit imkoniyatlaridan foydalanish borasida qo'shimcha ustunliklar yaratadi. Mazkur maqolaning maqsadi Surxondaryo viloyatining iqtisodiy salohiyatini tarkibiy jihatdan tahlil qilish va uni yanada rivojlantirish yo'llarini aniqlashdan iborat.

Asosiy qism***Geografik joylashuvi va tabiiy resurslar salohiyati***

Surxondaryo viloyati O'zbekiston Respublikasining janubida joylashgan bo'lib, maydoni jihatidan mamlakatning yirik viloyatlaridan biri hisoblanadi. Viloyat hududi asosan tekislik va tog' oldi zonalaridan iborat, uning janubiy va janubi-sharqiy qismlarini Boysun va Kug'itang tog' tizmalari egallagan. Bunday relyef xilma-xilligi turli xo'jalik tarmoqlarini rivojlantirish uchun qulay imkoniyatlar yaratadi. Viloyat iqlimi keskin kontinental bo'lib, yozi issiq va quruq, qishi esa yumshoq kelishi bilan ajralib turadi. Serquyosh kunlarning ko'pligi issiqsevar qishloq xo'jalik ekinlarini yetishtirish uchun noyob sharoit hisoblanadi.

Amudaryo, Surxondaryo, Sherobod, Xazorbog' kabi daryolar viloyatning suv resurslari salohiyatini tashkil etadi. Bu suv manbalaridan sug'orma dehqonchilikda, shuningdek gidroenergetika sohasida foydalanish imkoniyatlari mavjud. Ayni paytda viloyatda bir qator suv omborlari va irrigatsiya tizimlari faoliyat yuritib, qishloq xo'jaligi ekinlarini sug'orishni ta'minlamoqda.

Qishloq xo'jaligi salohiyati

Surxondaryo viloyati qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirish bo'yicha respublikada yetakchi mintaqalardan biri hisoblanadi. Unumdor tuproqlar va issiq iqlim sharoiti tufayli bu yerda paxtachilik, g'allachilik, sabzavotchilik, poliz ekinlari, uzumchilik va bog'dorchilik yaxshi rivojlangan. Ayniqsa, viloyat janubiy tumanlarida yetishtiriladigan erta pishar sabzavot va poliz mahsulotlari nafaqat ichki bozorni ta'minlaydi, balki eksport salohiyatiga ham ega. Shuningdek, chorvachilik sohasi ham viloyat qishloq xo'jaligining muhim tarmog'i bo'lib, yirik va mayda shoxli qoramol boqish, parrandachilik va asalarichilik rivojlangan.

So'nggi yillarda issiqxona xo'jaliklarini rivojlantirish, tomchilatib sug'orish texnologiyalarini joriy etish, qishloq xo'jaligini zamonaviylashtirish bo'yicha ko'plab loyihalar amalga oshirilmoqda. Bu esa mahsuldorlikni oshirish va yerdan foydalanish samaradorligini yuksaltirish imkonini bermogda.

Foydali qazilma boyliklari va sanoat salohiyati

Surxondaryo viloyati yer qa'ri boyliklari jihatidan ham diqqatga sazovor mintaqa hisoblanadi. Bu yerda tabiiy gaz, neft, ozokerit, marmar, gips, ohaktosh, tuz va boshqa qurilish materiallari konlari mavjud. Xususan, Boysun va Sherobod tumanlarida joylashgan konlar mahalliy sanoat uchun muhim xomashyo bazasi vazifasini o'taydi. Tabiiy gaz konlaridan qazib olinadigan mahsulot nafaqat viloyat, balki mamlakat energetika sanoatiga ham hissa qo'shadi.

Sanoat tarmoqlari orasida yengil sanoat, oziq-ovqat sanoati, qurilish materiallari ishlab chiqarish va kimyo sanoati yetakchi o'rinni egallaydi. Termiz shahri va uning atrofida joylashgan sanoat korxonalarini paxta tolasi qayta ishlash, to'qimachilik, oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish borasida faoliyat yuritmoqda. So'nggi yillarda erkin iqtisodiy zonalar tashkil etilishi tufayli xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish borasida sezilarli natijalarga erishilmoqda.

Turizm salohiyati

Surxondaryo viloyati boy tarixiy-madaniy merosga ega bo'lgan mintaqa sifatida turizm sohasida katta salohiyatga ega. Termiz shahri qadimgi Baqtriya va Kushon davlati davridan qolgan tarixiy yodgorliklari bilan mashhur bo'lib, Fayoztepa, Qoraqiztepa, Zurmala minorasi kabi obidalar xalqaro turistlarning e'tiborini tortadi. Shuningdek, Boysun tumani tog'li hududlari ekologik va tog'-sport turizmini rivojlantirish uchun qulay tabiiy sharoitga ega. Boysun mintaqasi 2001-yilda YUNESKO tomonidan insoniyatning og'zaki va nomoddiy merosi durdonasi sifatida tan olingani ham bu hududning noyob madaniy qadriyatlarga boyligidan dalolat beradi.

Transport-kommunikatsiya infratuzilmasi

Viloyatning temir yo'l va avtomobil yo'llari tarmog'i, xalqaro aeroporti mavjudligi tashqi iqtisodiy aloqalarni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Termiz shahridagi Amudaryo orqali o'tkazilgan ko'priq O'zbekiston bilan Afg'oniston o'rtasidagi savdo-iqtisodiy aloqalarni ta'minlashda strategik ahamiyatga ega. Bundan tashqari, mintaqada logistika markazlarini rivojlantirish orqali tranzit yuk tashish salohiyatini oshirish imkoniyatlari mavjud.

Mehnat resurslari va demografik salohiyat

Surxondaryo viloyati aholi soni jihatidan respublikada yuqori ko'rsatkichlarga ega mintaqalardan biri bo'lib, bu esa mehnat resurslari salohiyatining yuqoriligini ta'minlaydi. Yosh va mehnatga layoqatli aholining ko'pligi ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish va kichik biznesni rivojlantirish uchun qulay zamin yaratadi. Biroq mehnat

resurslaridan to'liq va samarali foydalanish, kasb-hunar ta'limini kuchaytirish hamda malakali kadrlar tayyorlash borasida yanada izchil ishlar olib borilishi zarur.

Muammolar va rivojlantirish yo'llari

Viloyatning boy iqtisodiy salohiyatiga qaramay, uni to'liq amalga oshirishda bir qator muammolar mavjud. Jumladan, sug'oriladigan yerlarning cheklanganligi, ayrim hududlarda suv taqchilligi, qayta ishlash sanoati quvvatlarining yetarli emasligi, turizm infratuzilmasining to'liq rivojlanmaganligi shular jumlasidandir. Bu muammolarni bartaraf etish uchun zamonaviy suv tejovchi texnologiyalarni joriy etish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash korxonalari sonini ko'paytirish, turizm infratuzilmasini xalqaro standartlarga moslashtirish hamda investitsion muhitni yanada yaxshilash zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Surxondaryo viloyati qulay geografik joylashuvi, boy tabiiy resurslari, unumdor tuproqlari, foydali qazilma boyliklari, tarixiy-madaniy merosi va yetarli mehnat resurslariga ega bo'lgan yuksak iqtisodiy salohiyatli mintaqadir. Ushbu salohiyatdan to'liq va oqilona foydalanish uchun qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, sanoat tarmoqlarini diversifikatsiya qilish, turizm va transport infratuzilmasini rivojlantirish, shuningdek mehnat resurslaridan samarali foydalanishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Bu esa nafaqat viloyat, balki butun mamlakat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi, 2023.
2. Abdulqosimov A. O'zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Solijonov Y. Surxondaryo vohasi tarixi va tabiati. – Toshkent: Fan, 2018.
4. Rafiqov M., Rafiqova Z. O'zbekiston tabiiy geografiyasi. – Toshkent: Universitet, 2020.
5. Xolmatov N. Mintaqaviy iqtisodiyot va uning rivojlanish omillari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
6. Surxondaryo viloyati hokimligi rasmiy ma'lumotlari. – Termiz, 2024.
7. Ergashev A. O'zbekiston mintaqalari turistik salohiyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
8. Karimov B. Qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish masalalari. – Toshkent: TDIU nashriyoti, 2020.